

”Det händer inte här” -
om trossamfundens insatser
i samhällets krisberedskap

sst

Nämnden för
statligt stöd till trossamfund

”Det händer inte här” - om trossamfundens insatser i samhällets krisberedskap

Författare: Gunnar Sandberg, konsulent
för krisberedskap, SST

Redigering och layout: Peter Carlsson
Omslagsbild: Jan Hultman

Tryck: Markaryds Grafiska, 2011

När detta häfte ska gå i tryck har just katastrofen i Japan inträffat. Städer under vatten, risk för härdsmlta i kärnkraftverk, hundratusentals människor utan det livsnödvändigaste, flera tusen som mist livet.

SST har ett särskilt uppdrag att vara med i samordningen av krisberedskapsarbetet i Sverige. Vi ska bland annat hjälpa till att finna samarbetsformer mellan trossamfunden och det regionala och kommunala krisberedskapsarbetet.

Sedan 2007 har SST haft en tjänst för detta arbete. Gunnar Sandberg som nu går i pension har innehaft den tjänsten. Gunnar har i samverkan med trossamfunden och olika myndigheter arbetat upp kontaktvägar, pekat på möjligheter och spridit goda exempel. Kort sagt: när krisen inträffat är det för sent att stå med telefonkatalogen och försöka hitta den man redan borde ha känt till.

Det som hände i Japan påminner oss om att det ligger i krisens natur att den inte kan schemaläggas, helt förutses eller mänskigt sett "tas in" som något som kan hända. I detta ligger utmaningen och svårigheten i att arbeta med krisberedskapsarbete. Att tala om och planera för något som ingen vill – och för den skull inte heller vill tro – ska hända.

Sundbyberg i mars 2011

Åke Göransson

Generalsekreterare
SST

”Det händer inte här” – om trossamfundens insatser i samhällets krisberedskap

*”Vid kriser och katastrofer är behovet omfattande av insatser från trossamfunden. För effektivt samverkan med andra parter behöver samfunden samordna sina insatser”
(Ur budgetprop 2006/07, s 66)*

I slutet av 2006 fick Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) ett uppdrag av regeringen; att handlägga frågor om samordning av trossamfundens insatser inom krisberedskapen. Skälet till detta var att SST förmedlar statsbidrag till trossamfund utanför svenska kyrkan och har utvecklat kanaler till de så kallade frikyrkorna, katolska kyrkan, de ortodoxa och österländska kyrkorna samt judiska, muslimska och buddhistiska samfund. Dessutom har SST genom sina samverkansråd en unik kontaktyta nationellt med trossamfunden. Det gäller Ortodoxa och österländska kyrkans ekumeniska råd (OÖKER) med 17 samfund verksamma i Sverige och Islamiska samarbetsrådet (IS), med sex olika muslimska riksförbund som medlemmar.

Från kyrklig beredskap till trossamfundens krisberedskap

”Svenskkyrkan har en viktig roll i krisberedskapen, men de övrigas resurser har inte tagits tillvara i samma utsträckning” (ur SST-samfundens argumentation vid uppvaktningen om behovet av en krisberedskapstjänst på SST-kansliet) Svensk krisberedskap har en lång historia av kyrklig beredskap, där Svenska kyrkan varit den huvudsakliga samverkanspartnern och inriktningen varit beredskap i krig. Redan när Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) var den övergripande myndigheten på området fanns ett organiserat samarbete med trossamfunden, ekumeniskt och interreligiöst sammansatt. När Krisberedskapsmyndigheten (KBM) bildades år 2000 var det reglerat att KBM skulle ha ett Trossamfundens krisberedskapsråd (TKR), som skulle ledas av generaldirektören och ha en interreligiös sammansättning. Detta innebar att det fanns representanter för SST, Svenska kyrkan, frikyrkorna, Katolska kyrkan, de ortodoxa kyrkorna, judiska, muslimska och buddhistiska samfund. Inom TKR fanns en diskussion och en önskan att nå ut i landet med dess samarbetsmodell vid allvarliga olyckor där lokalsamhället och ibland hela nationen påverkades.

SST samordnade samfundens uppvaktningsinsatser för att få tillstånd en tjänst för lokal krisberedskap. I april 2006 anställdes Gunnar Sandberg som konsult för lokal krisberedskap. Första halvåret gav KBM ett startbidrag på 300 000 kronor för att arbetet skulle kunna startas i projektform i sex månader, med en 60% tjänst. Inriktningen på krisberedskapsarbetet blev att hitta lokala samverkans-

modeller mellan trossamfundens lokala avdelningar (församlingar och motsvarande) och samhället.

SST beslöt att börja arbeta med Västerås, Örebro och Linköping som projektorter. Valet av dessa städer hängde samman med att KBM haft regionala samlingar här och också hade egna kontakter i dessa städer. Dessutom var de lagom stora och inom lämpligt resavstånd från Stockholm. Då tjänsten bara var garanterad i sex månader, var det nödvändigt med bestämda och valavvägda ramar för projektet.

Redan i november 2006 fick SST besked från regeringen att tjänsten skulle permanentas och att medel skulle anslås för en tjänst med inriktning på krisberedskapssamordning. Sedan 2008 ingår krisberedskapen i SST:s ordinarie uppgifter. I budgetpropositionen 2010/11 (s 134) framhåller regeringen att trossamfundens roll och arbete är mycket värdefullt och att tjänsten som konsulent för lokal krisberedskap vid SST fyller en viktig samordnande roll.

Ny inriktning på krisberedskap

Den förändrade försvarspolitiska inställningen påverkade också synen på krisberedskapen. Det växte fram nya formuleringar om hotbilden mot Sverige. Krig var inte längre det mest sannolika hotet, istället hade annan sårbarhet och andra risker visat sig mera påtagliga. Det handlade om stora elavbrott, naturkatastrofer som översvämningar och stormar, pandemier, terrorhot, finansapparatusens sammanbrott, IT-haverier, ekonomisk brottslighet som hotar rättssäkerheten, kärnkraftsolyckor och internationella händelser som får effekter i Sverige.

Krisberedskapen fick en ny strategisk inriktning mot att värna befolkningens liv och hälsa, samhällets funktionalitet, upprätthålla grundläggande värden såsom demokrati, rättsäkerhet samt mänskliga fri- och rättigheter.

En annan "trend" med stor förankring bland samfunden var intresset för krisgrupper med psykologiskt och socialt stöd till dem som drabbats av olyckor. Detta arbetsområde, med krisstödsgrupper i kommunerna, hade vuxit sig stark

och hittat former för lokal samverkan med trossamfundet. Denna verksamhet befann sig på ett pionjärstadium på 1990-talet, med bland annat bussolyckan i Norge med Kista-barnen 1988 som inspirationskälla. Där fick stora grupper i Sverige se hur en präst, en diakonissa och en lokal församling kunde få en funktion som stöd och informationscentrum i lokalsamhället. Ett TV-program sändes med starkt innehåll som gestaltade religionens roll som stöd i sorg och smärta. Där aktualiserades också frågan kring stöd och respektfullhet inför olika religiösa traditioner. I sin bok *Bro över mörka vatten* berättade prästen Stig Jonsson bland annat om mötet med en familj som han skulle följa med då skulle få se sitt döda barn innan begravningen. Han såg och hörde att det var något som inte stämde för de anhöriga och insåg att de hade judisk bakgrund och att det var ett kors på kistan. Genom ett misstag har alla barnen fått samma sorts kista. Stig utvecklar i boken varför det är hans plikt att ta bort korset från kistan.

Ett citat ur boken om den blandade befolkningen i Kista:

Religionen är för många mycket mer än ett förhållande till en högre makt, det är också ett sätt att leva. Deras vardagstillvaro såväl som högtider präglas av deras tro. Vidare är också religionen en viktig etnisk länk som hjälper människor att hålla samman i både glädje och prövningar. (s. 193)

Det mångkulturella måste också avspegla sig i krisberedskapen

Bussolyckan i Norge med Kista barnen tydliggjorde behovet av krisgrupper i samhället och samverkan med kyrkan. Brandkatastrofen i Makedonska föreningens lokaler i Göteborg 1998 satte fingret på samhällets bristfälliga kontakter in i det mångkulturella och mångreligiösa Göteborg. I en utvärdering av kriskommunikationen i samband med branden skriver utredaren om vad man lärt sig för framtiden:

Planera för Sveriges faktiska befolkningsstruktur. Upprätta kontakter med de etniska grupperna och deras trossamfund. (Ur Göteborgsbranden, SOU 1999:68 s 184)

Vid Göteborgsbranden fick vi också se stora begravningar med många kistor och stora muslimska begravningsceremonier. Ur denna tragiska erfarenhet växte många nya frågor. Hur ska staden samverka med muslimska företrädare och visa deltagande i sorg och förtvivlan? Hur ska de övriga trossamfundens eventuella närvaro ordnas? Frågor kom om interreligiösa sorgemanifestationer.

I Hammarkullens församlingshem upprättades ett stödcenter, där ungdomar och drabbade anhöriga samlades under flera dygn. I utvärderingar efteråt uttrycktes att man undervärderat ungdomars behov av att sörja tillsammans och behov av platser och arenor för att gemensamt söka information och dialog. Vidare påbörjades ett arbete för att bearbeta misstro mellan räddningstjänst och

ungdomar. Ett behov fanns att under lugnare former skapa mötesplatser mellan de båda grupperna. Men även räddningstjänst och sjukvård behövde utveckla sin förmåga till möte med andra seder och trostraditioner i respekt för olika sätt att tänka.

Det är i detta perspektiv SST fick sitt uppdrag att utveckla samverkan mellan kommuner och trossamfund. Vår grundläggande fråga blev: Finns det arbetsmodeller som fungerar och kan förmedlas som goda exempel? Vår inriktning har hela tiden varit att lära av lokala erfarenheter.

Konsulenten Gunnar Sandberg sade följande trovissa ord i den första intervjun i en SST-årsbok: "Trossamfundens mångkulturella nätverk lokalt, nationellt och internationellt är inte nog utnyttjat i krisberedskapen. Prästen, pastorn, imamen, rabbinen och den aktive medlemmen kan få en viktig roll i krisberedskapen. Dessutom har de övriga trossamfundet många lämpliga samlingslokaler för stöd, information och tröst i livets svåra stunder."

Slutsatsen var: Den mångkulturella verkligheten måste också avspeglas i krisberedskapen!

Utgångspunkt: Lära av lokala erfarenheter

SST:s inriktning har varit att lära av lokala erfarenheter. Därför startade vi med tre orter, för att senare göra kortare studieresor till flera städer, från Umeå till Malmö. Med tre rubriker sammanfattas några av erfarenheterna, från de första kontakterna 2006.

I Västerås – Processen tar lång tid

I Västerås tog SST tidigt kontakt med säkerhets- och beredskapsenheten, som finns stationerad i stadshuset. Staden hade tidigare haft en regional konferens med trossamfundet i området. Handläggaren på kommunen ville att samverkan skulle samordnas genom kommunens krishanteringsråd. Inriktningen blev att ekumeniska rådets ordförande och en imam skulle ingå. På detta sätt skulle representativiteten uttryckas. Sedan länge hade Svenska kyrkan varit representerad i kommunens krisgrupp, POSOM. Men frågan var hur kommunens kontakter med alla andra intresserade samfund skulle organiseras och samordnas. Svaret på detta blev: via kommunens krishanteringsråd. Men handläggaren fick inte igenom detta upplägg i sin egen organisation. Arbetet stannade av.

SST sammanförde en av Svenska kyrkans kontraktsprostar och ekumeniska rådets ordförande med kommunen, med inriktningen att genomföra en konferens med trossamfundet och kommunen. Samtidigt tog vi en kontakt med studieförbundet Bilda, där en konsulent hade goda kontakter in mot de ortodoxa kyrkorna och de andra samfundet anknutna till Bilda. I april 2009

blev det till slut en mindre konferens med kommunen och trossamfunden i S:t Koriakos syrisk-ortodoxa församling. Slutresultatet blev att vi skulle upprätta en lista på kontaktpersoner. I anmälningslistan fanns mailadresser till alla. Sedan gick kommunens handläggare i pension. I januari 2010 tog SST kontakt med kommunen och dess nye handläggare. Han tvekade om upplägget med kontakter via lokala krishanteringsrådet var den rätta vägen...

Det positiva är att ekumeniska rådet i Västerås har inskrivet i arbetsordningen som en av sina uppgifter att samordna trossamfundens insatser i krisberedskapen. Detta kan tyckas vara naturligt, men det är ovanligt att råden skriver in det som en av sina uppgifter.

På Västerås kommuns hemsida står det, angående lokalt krishanteringsråd, att trossamfunden är en av de samverkande aktörerna.

2 Örebro – Interreligiöst samverkansråd

I Örebro bildades ett interreligiöst samverkansråd 2007. Ursprungligen hade Örebro kommun byggt upp en multikulturell arena då kommunfullmäktiges ordförande inbjöd till träff med örebroare från olika religioner. Rådet består av representanter för muslimska församlingar, en syriansk präst, ekumeniska rådets ordförande, kontraktprostarna, den katolske kyrkoherden. Rådets första träff handlade om krisberedskap och trossamfundens medverkan. Kommunens krisgruppsansvarige informerade och konsulenterna berättade om SST-verksamheten.

Kontakter i denna grupp fick betydelse under krisen kring publiceringen i Nerikes Allehanda av bilder på Mohammed som rondellhund. Kommunen hade direkta personkontakter och kunde föra samtal där alla parter fick möjlighet att uttrycka sina ståndpunkter.

SST-konsulenterna har tillsammans med den krisberedskapsansvarige i kommunen besökt den shiamuslimska församlingen, Islamiska kulturcentret, Bosniska islamiska församlingen samt syrisk-ortodoxa församlingen.

I Örebro finns också erfarenhet av samverkan med Svenska kyrkan genom att Diakonicentrum blev stöd- och informationscenter i samband med att svenskar blev hemflugna i samband med Libanonkriget. Det var inget upplägg som ingick i kommunens krisplaner, utan något som improviserades fram.

Kommunens krisgruppsverksamhet organiseras genom socialjouren och så kallad utvidgad socialjour, vilket innebär att fler resurspersoner tillförs den vanliga socialjouren. Men det är inget samordnat samspel med trossamfunden.

Det som är intressant i Örebro är inriktningen på interreligiös samverkan. Rådet har utvecklats så att det har egen verksamhet och samverkan med kommunen är en del i denna verksamhet. I Örebro finns en polispräst med uppgift att förmedla kontakter mellan kyrka och samhälle. Han sköter också en förteckning över präster, pastorer och företrädare för muslimsk tro och tradition som

kan vara stöd till polisen vid dödsbud. Också en deltidanställd koordinator för muslimsk andlig vård finns, som är behjälplig för sjukhusen.

3 Linköping - Samverkan utredd och stabiliserad

Första kontakten 2006 skedde med säkerhetschefen i kommunen, som dock förmedlade vidare till socialjouren, med ansvar för krisgruppsverksamheten. Arbetet avstannade dock, då kommunen ville organisera om krisgruppansvaret. I slutet av våren 2007 stod det klart att säkerhetsansvarige på socialtjänsten skulle få uppdraget att utreda och organisera krisgruppsverksamheten och också ansvara för kontakterna med trossamfunden.

Innan sommaren anordnades en träff med ekumeniska rådets ordförande och den ansvarige för kommunens krisgruppsverksamhet, där vidare kontakter under hösten planerades.

SST-konsulenterna har besökt fyra muslimska församlingar i Linköping samt representant för syrisk-ortodoxa kyrkan.

I januari 2008 hölls en träff där socialtjänstens utredare presenterade kommunens POSOM-plan (Psykologiskt och socialt omhändertagande = kommunens krisgrupp) som skulle träda i funktion i april samma år. Med på träffen var kontraktsprosten i Svenska kyrkan. Också pastorn i Missionskyrkan har varit aktiv i processen.

Det blev bestämt att trossamfundsrepresentanter skulle träffas separat i februari för att stämma av inför den fortsatta medverkan i kommunens planering. Anders Netin uttryckte intresse för trossamfundens medverkan. Den som blev operativt ansvarig för ledningen av POSOM-arbetet är chef för ungdom-, familj- och vuxenavdelningen i socialtjänsten.

I maj 2008 hölls en större träff, där kommunen inbjöd trossamfunden till ett första möte för att introducera den nya POSOM-planen. Därefter har det varit årliga träffar. Det visade sig att kommunen behövde en kontaktperson i något av trossamfunden, som kan ansvara för att det finns adresslistor med ekumenisk och interreligiös bredd.

Kontaktytan till trossamfunden är väl utredd och samspelet mellan POSOM och kommunens hela krisberedskapsorganisation är tydlig.

Studiebesök på många orter

I Västerås, Örebro och Linköping följde SST-konsulenterna en lång process (ca 5 år) och delade verkligheten med omorganiseringar och byte av personal på tjänster. På orterna för studiebesök har besöken inte varit lika systematiska. Men orterna är intressanta ur ett långsiktigt krisberedskapsperspektiv.

Malmö

I Malmö kommun finns ett projekt som vi upptäckte omkring 2008. Kriskommunikation i mångkulturellt Malmö, KIM. På deras hemsida fanns uppgifter om att de planerade att ta kontakt med trossamfund, som en del i sin projektverksamhet. SST sammanförde projektledaren med prästen Ann Lidgren som ansvarade för religionsdialogfrågor i Lunds stift och var placerad i Möllevångens och Sofielunds församling. Det blev ett bra möte.

Ann Lidgren var motor i ett flerårigt arbete som ledde till att det bildades ett interreligiöst råd, Forum för interreligiös samverkan i Malmö (FIRSIM), under 2010. Också kommunen hade en arena : Forum Dialog.

SST-konsulten har haft en långvarig kontakt med den makedonska ortodoxa församlingen och dess präst som varit kontaktperson till krisberedskapsfrågorna för de ortodoxa kyrkorna.

Gunnar Sandberg har också medverkat vid en utbildningsdag med Malmö Kristna Råd. Tillsammans med rådet har vi försökt förmedla kontakt med Stadshuset och projektgruppen KIM.

Projektledaren för KIM är också ansvarig tjänsteman för POSOM-verksamheten i Malmö. FIRSIM och Forum Dialog kan vara viktiga kontaktvägar för kommunens krisstöd i ett mångkulturellt Malmö.

Som framkommit i media är det också många judar i Malmö som känner sig otrygga. Här finns ytterligare en viktig uppgift för kommunen; att motverka hatstämningar. Religionsdialoggrupperna kan bli viktiga också i detta sammanhang.

Jönköping

Jönköping har en samverkansgrupp med POSOM/PKL (= landstingets krisgupsorganisation) och räddningstjänst. En sjukhuspräst representerar trossamfundet i detta sammanhang. Det har skapat en vardaglig och mycket intressant samverkanstradition. Samspelet mellan kommunens krisgrupper, POSOM och Landstingets stödverksamhet, PKL, fungerar ofta dåligt. Man känner inte varandra tillräckligt bra för att fungera väl ihop vid stora olyckor. Utbildning och övning tillsammans behövs.

Under 2009 besökte SST-konsulten pingstförsamlingen i Jönköping 15 år

Bild: Nadim Elazzeñ

Sten Höberg, pastor i Stadionkyrkan (Svenska Missionskyrkan) och talesperson för FIRSIM, Forum för interreligiös samverkan i Malmö

efter Estoniakatastrofen. Församlingen hade den smärtsamma erfarenheten att en bibelskoleklass från församlingen var med på fartyget den stormiga natt då det gick under. En mycket nära och smärtsam bild av sorgen och stödarbetet ges i en bok som skrevs av en frilansjournalist, där de överlevande från bibelskoleklassen berättar. 21 elever och lärare åkte till Tallinn. Bara sex kom hem.

Ingen av pastorerna som tjänstgjorde 2009 fanns i församlingen 1994. Men erfarenheter och berättelser levde kvar. Erfarenheterna hade påverkat församlingen. En lärdom var att alltid ha en tydligt utpekad ansvarig pastor. I receptionen som bemannas av frivilliga fanns telefonnummer till denne.

Den pastor som var mest aktiv i stödverksamheten vid Estoniakatastrofen bodde 2009 i Enköping. Hon berättade att det under flera veckor efter katastrofen hade varit många människor i Pingstkyrkan, också andra än de direkt drabbade som till exempel anhöriga. Det blev en god stödjande miljö. Mat och kaffe fanns, det ordnades via frivilliga, och många skänkte matvaror så att det inte kom oplanerade fakturor efteråt. I detta fall fungerade den öppna stödverksamheten utan att vara planerad. Upparbetade kanaler till kommunens POSOM-verksamhet skulle dock ha underlättat arbetet.

Församlingen hade senare erfarenheter av tragiska händelser där den fått en viktig roll, bland annat en tragisk bilolycka med fem ungdomar där två av dem förolyckades. Stödcentret förlades i en av församlingens filialkyrkor och en pastor i församlingen ansvarade för minnesstund och informationsträff i skolan.

En präst från näraliggande församling deltog också vid samlingen, vilket uppskattades som en god ekumenisk gest.

Göteborgsområdet

Göteborg har många erfarenheter av svåra olyckor och katastrofer. Spårvagnsolyckan vid Vasaplatsen, branden på fartyget Scandinavian Star, diskoteksbranden 1998.

En av lärdomarna efter diskoteksbranden var, som nämnts ovan, att öka kontakterna med trossamfunden och speciellt förståelsen för det mångreligiösa samhället. Västra Götalands-regionen har därför årligen hållit en konferens kring mångkultur och mångreligiositet i kritiska situationer. Företrädare för olika trossamfund informerar och utbildar, man har reflekterat om ritens betydelse för individer och samhällen i sorg. Prehospitalt centrum driver denna utbildning.

SST-konsulenterna har vidare besökt Lerums kommun 2008. I kommunen fanns flera av frikyrkopastorer som lokalt ansvariga i krisstödsgrupper i kommundelarna.

Göteborgs stift i Svenska kyrkan har också en lång tradition av framsynt religionsdialogarbete. Prästen Marika Palmdahl har haft goda kontakter med muslimska företrädare. Biskop Aurelius har varit ordförande i ett interreligiöst

råd som haft stor betydelse i Göteborg.

Göteborgs stad har genomfört en övning med scenariot att ett passagerarplan från Iran störtar på Landvetters flygplats. I denna övning 2009 medverkade interreligiösa rådet (se artikel). En huvudfråga blev: Hur kan man organisera stödet och omhändertagandet av döda och skadade med respekt för olika traditioner och religiösa seder?

Uppsalaområdet

Uppsala har en krisstödsorganisation, samordnad av en larmgrupp på sex personer som utgår från räddningstjänsten. Dessa sex personer delar på en psyko-social beredskap, som innebär att räddningsledaren kan kontakta larmgruppen och diskutera behovet av krisstöd i det aktuella läget. Personen som har beredskap kallar in lämpliga personer eller grupper ur kommunens krisstöds grupper, typ POSOM.

2007 i februari skedde en bussolycka på vägen mellan Uppsala och Östhammar, sex personer omkom och flera blev skadade. Krisorganisationen i Uppsala och Östhammars kommuner togs i bruk. En samlingsplats i det akuta skedet blev Stavby församlingshem, som ligger nära olycksplatsen. En kyrkvård var den som först öppnade församlingshemmet och startade stödcentret.

Intressant ur SST-perspektiv var den man av shiamuslimsk härkomst som omkom. Lötenkyrkan öppnade en samlingsplats för drabbade och fick kontakt med familjen genom samverkan med kommunens krisgrupp. Från början var det Svenska kyrkan med präst och diakon som hade kontakt, men förmedlade kontakten med Uppsala moské som gjorde hembesök. Svenska kyrkans präst fick bland annat en viktig funktion i att underlätta kontakten med kyrkliga samfälligheten och begravningsväsendet. Allt för att underlätta att begravningen skulle kunna utföras så snart som möjligt i en muslimsk tradition.

Begravningen blev enligt shiitisk tradition, men representanter för kommunens stödgrupp fanns med liksom flera andra av familjens vänner i frikyrkor och Svenska kyrkan. Vänner man fått genom Missionskyrkans sociala verksamhet för nyanlända, Nyby Vision, och andra kontakter via SFI-undervisning fanns också med.

Det intressanta är hur trossamfunden finns representerade i stödet med hela bredden av trostraditioner utifrån möten som uppstått ur kontakter i närskapet och i den organiserade krisgruppsverksamheten.

Uppsala krisgruppsverksamhet aktiverades även i samband med händelserna i Knutby med mord och tragiska övergrepp i pingstförsamlingen. Det handlade bland annat om skolkontakter och är ett tydligt exempel på att stödgrupper kan få uppgifter i händelser som ingen på förhand kunde tänka sig skulle uppstå. Trossamfunden hade i detta sammanhang en kunskap som var viktig.

Rinkebybranden

”Runt tvåtusen människor samlades på torsdagen för att hedra offren för helgens lägenhetsbrand i Rinkeby i nordvästra Stockholm. På plats fanns regeringen, riksdagen, polisen och brandkåren....På torsdagen begravdes en mamma, hennes fem döttrar och en 13 årig släkting på den muslimska delen av Räcksta kyrkogård i Vällingby” (ur Dagens Nyheters nätupplaga 30 juli 2009).

En tragisk lokal händelse får så stark nationell betydelse att så många som tvåtusen personer deltar i begravningsceremonin. Detta ställer krav på samverkan mellan den muslimska församlingen och kommundelen. Men också hela krishanteringssystemet med polis, räddningstjänst och ambulansverksamhet blir indraget.

Kommunens krisgrupp sammankallades. Kista kommunedel har en diakon som operativt ansvarig för krisgruppen. Svenska kyrkan har en överenskomst med kommundelen att diakonen lånas ut för detta uppdrag. Kommunens ledningsgrupp som är ytterst ansvarig för krishanteringen består av förvaltningschefer, men det direkta psykosociala arbetet görs av POSOM-gruppen, som i övrigt består av socialarbetare, primärvårdspersonal med flera. Kommundelens krisgrupp samverkade med Islamiska förbundet i Järva och dess ordförande som hade ansvar för stödet till familjen.

I uppföljningsarbetet efter branden kunde distriktschefen på Kista brandstation berätta om samverkan med Islamiska förbundet i Järva. Det förtroendeskapande arbetet har bestått av trygghetsvandringar, informationsmöten, utbildning av brandsäkerhetsvärdar.

Peter Karlsson berättade om ett möte som Islamiska förbundet:

– På mötet kunde vi avfärda påståenden om att det skulle ha tagit 40 minuter att komma till platsen – vi var där på 10 minuter. Vi fick också tillfälle att förklara vår organisation: så här jobbar vi, de här åtgärderna gjorde vi och de hör till sammanhanget. (ur Brandsäkert nr 4 2010)

Det förtroendeskapande arbetet är mycket viktigt för att samverkan ska kunna bli verklighet vid allvarliga händelser, där ryktesspridning lätt kan försvåra arbetet för Räddningstjänsten. Arbetet har också lett till att Räddningstjänsten fått mer inblick i de boendes kultur, religion och sorgearbete.

Vad kan trossamfunden göra tillsammans? Erfarenheter från Göteborg

För ungefär ett år sedan hölls en katastrofövning under ledning av Göteborgs stad. Två personer från stadskansliets grupp för säkerhet och beredskap besökte stadens interreligiösa råd en tid före övningen och berättade att man gärna ville ha med trossamfunden. Scenariot för övningen var att ett plan från Iran med mer än 300 personer ombord störtat vid Landvetters flygplats. Bland de omkomna fanns enligt scenariot 179 svenska muslimer.

Brämaregården och Backa

Marika Palmdahl har arbetat med interreligiös dialog i mer än tio år. Idag är hon anställd på Göteborgs stift av Svenska kyrkan. I nio år, från 1998 till 2007, arbetade hon i Brämaregårdens församling på Hisingen. Hon var bland annat skolpräst i en skola där många elever, "kanske majoriteten" enligt rektorn, var muslimer. En dag träffade hon en muslimsk man på banken och de kom att samtala om skolprästuppgiften. Mannen erbjöd sig att fråga en yngre kvinnlig släkting om hon kunde vara med Marika på skolan. Och så blev det.

Backabranden 1998 satte oerhört djupa spår i Göteborg, drygt 60 ungdomar ur olika religiösa och etniska grupper omkom. Krisbearbetningen hade inga uppkörda hjulspår att köra i, men skapade en insikt om att man måste vara bättre förbereda inför något liknande.

Ett dialogarbetade startade på Hisingen med Marika Palmdahl som primus motor och när biskopen var i Brämaregårdens församling på visitation uppmärksammades detta arbete. Marika fick efter en tid uppgiften att skriva en så kallad prästmötesavhandling om det interreligiösa arbetet. Hon skulle formulera en erfarenhetsbaserad religionsteologi. Och på den vägen är det.

Dialog = tillsammans

Marika menar att intresset för interreligiös dialog har vuxit i Svenska kyrkan de senaste åren.

- De lokala önskemålen och vad den nationella nivån vill har samspelat, säger hon.

Bild: Nadim Elazze

Marika Palmdahl arbetar med interreligiös dialog i Göteborg, anställd av Göteborgs stift av Svenska kyrkan

Lokalt vill man ofta veta mer om framför allt islam. Fortbildning inom kyrkan är något som efterfrågas. Dessutom vill man lokalt ha vägledning om hur man ska relatera till människor av annan tro. Marika ser en viktig utmaning.

- Ofta formuleras frågan lokalt ungefär "Vad kan vi göra för dem?", säger hon.

Marika försöker istället lansera frågan "Vad kan vi göra tillsammans?" som grundfråga. Det är viktigt att ta hänsyn till olika gruppers olika status, maktpositioner, kontakter och annat. Vara medveten om obalanser som finns, men trots allt söka svar på frågan: vad kan vi ändå göra tillsammans?

Rådets arbete utvecklas

I Göteborg finns nu sedan några år ett interreligiöst råd med 15 ledamöter. Man arbetar mest – kanske till och med enbart – med sociala, samhällseliga, praktiska frågor.

- Det bestämdes vi från början, säger Marika.

Rådet (GIR, Göteborgs interreligiösa råd) vill arbeta för en ickevåldskultur och för hållbar utveckling. Man har goda kontakter med kommunstyrelsen och med polisen och nu arbetar rådet för att forma ett interreligiöst center i Göteborg. Förhoppningen är att kunna samla en styrelse med lekfolk och att kunna ha en person anställd. Centret ska bli ett kunskapscenter och dit ska man kunna vända sig för att få tag i resurspersoner som kan komma ut i olika sammanhang och prata.

Vad skulle då hända om något liknande Backabranden inträffade idag? Eller en flygolycka som den i övningen?

- Det finns olika nätverk, säger Marika, lokala nätverk till exempel, och Göteborgs stad har en egen grupp...

Hon tystnar och efter en kort paus säger hon:

- Från staden skulle de förmodligen ringa mig, de vet att jag har kontaktuppgifter till ansvariga i alla religiösa grupper.

Det viktigaste först

Vi återvänder till katastrofövningen, där ganska få av de religiösa ledarna Göteborgs stad hade hoppats skulle komma dök upp. Varför blir det så?

- Ofta tänker vi och säger väl också att moskéerna och de ortodoxa församlingarna har så knappa resurser, och det är sant, säger Marika, för skillnaden mellan resurserna i en församling i Svenska kyrkan och en liten muslimsk församling är väldigt stor. Men sedan är det nog också så, att flertalet imamer och ortodoxa präster i den pressade situation de befinner sig i prioriterar gudstjänst, bön och den egna gruppens inre liv före gemensamma angelägenheter.

Några lokala arbetsmodeller

Den viktigaste uppgiften i SST:s uppdrag var att söka efter lämpliga arbetsmodeller lokalt. Frågan vi utgått ifrån har varit: Hur kan vi hitta arbetsformer för att ta tillvara olika församlingars traditioner och erfarenheter i den kommunala beredskapen?

Vi hade tre olika uppslag till modeller för lokal samverkan i trossamfundens krisberedskap. Under arbetets gång har vi prövat och försökt påvisa deras användbarhet. När vi gjort lokala besök har en aspekt varit att undersöka vilka av dessa modeller som är användbara. Under arbetets gång har vi också tillfört en fjärde arbetsmodell (Samhället samordnar).

Ekumeniska råd +

Det naturliga första steget i samverkan borde vara genom de ekumeniska råden. Problemet är att rådets styrka och roll varierar väldigt mycket från plats till plats. På vissa orter bedrivs social verksamhet med ekumeniska råd som huvudman, till exempel RIA, Hela Människan-verksamheter eller Diakonicenter. På de platser där denna tradition finns, borde rådet ha den organisatoriska stabilitet som krävs för att hålla samman krisberedskapen.

Då återstår ändå ett problem; att nå de samfund som inte är med. Rådet bör då utse någon som håller kontakt med till exempel muslimska församlingar. Det är detta vi menar med "Ekumeniska råd+". Kommunen har också ett intresse av att någon som kan de lokala förhållandena på orten hjälper till att kartlägga. Om det finns katolska och ortodoxa församlingar och frikyrkor som inte är representerade i ekumeniska rådet men är aktiva i lokalsamhället bör det finns någon i rådet som uppsöker dessa församlingar.

Fördelar och nackdelar

Ekumeniska rådet+ som organisation är inte en självklar modell för att stabilisera lokal samverkan mellan trossamfunden i krisberedskapen. Det är en erfarenhet från de första fem åren av SST:s arbete. Ordförandena i råden har dock haft en viktig funktion i kontakten med kommunernas krisberedskapsansvariga. De har varit en naturlig part för att företräda samfunden vid en första kontakt tillsammans med SST vid kontakter i Västerås, Linköping och Örebro. I denna mening har de ekumeniska råden varit ovärderliga.

De flesta ekumeniska råd tycks inte se det som självklart att de ska ta ansvaret som samordnare av trossamfundens krisberedskap, också i förhållande till församlingar och grupper som inte finns med i rådet. Några positiva undantag finns dock. Det som känns som ett framsteg är att Västerås ekumeniska råd har inskrivet i sin arbetsordning att ekumeniskt samordna trossamfundens krisberedskap.

I Malmö ekumeniska råd hade vi en utbildningsdag kring krisberedskap och deltagare från denna dag medverkade vid en träff med stadshusets projektgrupp KIM, Kriskommunikation i mångkulturellt Malmö.

I praktiken blir det oftast Svenska kyrkan som ställer upp, ibland sekunderad av någon av frikyrkopastorerna som har god lokal kontakt i närsamhället. Men när det gäller att trossamfundet på orten gemensamt bör samordna sig, står den frågan stilla. Och det som uttrycks i ovanstående avsnitt om Ekumeniska råd+ – att ekumeniska rådet har en kontaktperson som söker kontakt med samfund som inte är med i rådet – är mycket sällsynt, framför allt när det handlar om interreligiösa kontakter.

Krisberedskap ligger inte högt på dagordningen, när allt är lugnt. Och ännu lägre ligger samordning.

Interreligiös dialoggrupp

Såväl i Västerås, Örebro som i Linköping finns interreligiösa samtalsgrupper som möts några gånger om året för dialog kring tro, över religionernas gränser. Ofta är det präster, pastorer, imamer och rabbiner som träffas. Ibland finns också intresserade lekmän med. Vanligtvis möts man kring någon fråga i lokalsamhället.

Några exempel på sådant man samtalar om: Utställning om julkrubbans gestalter i judisk, muslimsk och kristen kontext. Tro som fredsstiftare, tro som konfliktskapare. Ibland samverkar man också i skolkontakter för att mötas kring motstånd mot rasism och frågor kring kvinnosyn, barnuppföstran och omsorg om de gamla. Personer som finns med i dialoggrupper kan vara ett nätverk där man lär känna varandra och denna grupp kan därför bli viktig i krisberedskapen.

Fördelar och nackdelar

I Örebro kommun fick SST redan 2007 kontakt med integrationssekreterare Margareta Stenström som hade fått i uppgift att vara verkställande tjänsteman för det interreligiösa råd vi berättat om tidigare. Ur kommunens perspektiv blir rådet en del av omvärldsanalysen, genom att trossamfundens internationella perspektiv och kontaktnät blir en resurs även för kommunen. Detta kan också verka förebyggande när internationella religiösa/politiska konflikter riskerar få fäste i den egna staden och stadsdelarna.

Rådet som initierades av kommunen har sen något år tillbaka också egna träffar som ett fristående interreligiöst råd. Det som var det ovanliga i Örebro var att kommunen var initiativtagare. Kommunen såg att "Örebroare från hela världen" med sin internationella erfarenhet och kunskap och djup tillhörighet till religiös tro och internationell utblick var en tillgång för kommunen.

I Linköping finns olika försök till dialogverksamhet initierad via biskopen och Svenska kyrkans stift.

I Uppsala stift i Svenska kyrkan finns ett nätverk, som initierats av en dialoggrupp i Gävle. Denna grupp har haft gruppverksamhet i skolorna med flera initiativ, mest i samverkan med muslimer. SST har medverkat i denna grupp och bland annat deltagit i en resa till Göteborg där man utbildats Andrew Wingate, föreståndare på S:t Philips i Leicester i England, ett institut som arbetat med sociala projekt för ökad förståelse mellan olika religiösa traditioner.

Vi fick också en presentation av Göteborgs stifts projekt av Marika Palmblad, präst som arbetat länge med att skapa ett interreligiöst råd. Några arbetsformer som vuxit fram är: skola och religiös mångfald, Abrahams tält som bygger på samverkan mellan de tre abrahamitiska religionerna, fotoutställningen Heliga Rum, vänskap mellan muslimska och kristna kvinnor, fotboll för fred.

Intressant är också att FIRSIM i Malmö fått en roll i samband med skjutningarna mot invandrare i Malmö som kulminerade under hösten 2010. I november kallade MSB till möte med trossamfunden kring Malmösituationen och hur trossamfunden kan motverka etniska spänningar och oro. FIRSIM och Forum Dialog medverkade. Mer om detta i kapitlet om nationellt arbete.

SST-erfarenheten i krisberedskapssammanhanget poängterar att personkännedomen från dialognätverk, vardaglig vänskap och kontakt kan vara viktiga för att hitta samverkanspartners i krislägen och stora olyckor.

Den erfarenhet som religionsdialoger förmedlat är vikten av nära relationer, att deltagarna gör gemensamma sociala aktiviteter, till exempel resor, för att lära känna varann. Kanske det kan vara ett tips när samverkan i krisberedskap blir för formaliserad. Det är nödvändigt att deltagarna har nytta av kontakterna med varann i inom flera fält i vardagen och för församlingens/föreningens del.

Svenska kyrkan samordnar

Ofta vill kommunen att Svenska kyrkan ska kartlägga och sköta samverkan med trossamfunden lokalt. Svenska kyrkan har inte längre någon skyldighet att hjälpa kommunen med detta. Men ofta har de god lokalkännedom och en lång historisk tradition av kyrklig beredskap och är därför villig att ställa upp. Grunden är dock att kommunen är ansvarig för kartläggning och vilka resurser man vill använda i krisberedskapen.

Det är viktigt att Svenska kyrkans representant har som grundinställning att ta tillvara de erfarenheter och resurser de andra samfunden som är aktiva på orten har. Det innebär att man bör ha aktuella listor på kontaktpersoner från andra samfund, samt att säkerställa att dessa personer har uppdrag från de församlingar de representerar.

Det kan också vara viktigt att ha kontaktadresser nationellt för att kunna nå företrädare även för kyrkor som inte finns företrädde på orten, till exempel vid stora olyckor där många drabbade inte kommer från orten. Ett talande exempel är att när flyktingar från kriget i Libanon 2005 kom till Arlanda flygplats fanns

det behov av en maronitisk präst. Genom kreativitet och kontakter lyckades Svenska kyrkans kansli i samverkan med katolska kyrkans kontakter hitta en maronitisk präst som, enligt flygplatsprästen, gjorde en mycket god insats för libanesiska flyktingar.

Det behövs alltså god planering och övning, men också en förmåga att improvisera när det oväntade drabbar oss.

Fördelar och nackdelar

Ofta tar kommunen kontakt med svenska kyrkan, när man vill samverka i krisberedskapen med trossamfund. Krisberedskapssamordnaren utgår ofta, utan någon tydlig överenskommelse, från att kyrkan håller kontakt med övriga samfund som kan tänkas vara intresserade av samverkan. Det är dock viktigt att kommunen inser sitt ansvar för kartläggningen av vilka samfund som är aktiva på orten, men att de kan be Svenska kyrkan om hjälp med kartläggningen.

Ibland är det så att det bara är någon av de större frikyrkorna som har resurser så att de kan skicka någon på sammanträden och informationsträffar på dagtid. Speciellt gäller detta om medverkan i kommunens stödgrupper POSOM-grupper. Dock kan det ändå vara lämpligt att samla på sig kunskaper om övriga samfunds samlingslokaler och kontaktpersoner. I vissa stadsdelar kan katolska och/eller ortodoxa församlingar prägla den lokala miljön och händer en olycka där är det viktigt att kommunen har kontaktvägar förberedda. Man kan ha perioder av nya kontakter med flyktingar från någon krigshärd där man gör oerhörda insatser för att ge stöd till dessa. Man orkar inte med att delta i lokal krisberedskap, men kan få en viktig roll om något händer i dessa grupper. I detta sammanhang är det viktigt med informella kanaler så samspelet med kommunen går smidigt.

Ibland är det någon av frikyrkorna som har livaktig verksamhet och goda lokaler i stadsdelen och har goda upparbetade kontakter med skolan och deras krisgrupp. Då är det viktigt att Svenska kyrkan känner till detta och i ekumenisk respekt uppmuntrar denna situation. Ibland har Svenska kyrkan egna ekumeniska och interreligiösa samarbetsrelationer och god bild av vad som kan underlätta för kommunen. Ofta handlar det om kontakter med någon muslimsk förening.

Kommun och/eller länsstyrelse samordnar

En fjärde modell kan övervägas, eftersom det ibland finns en önskan att kommunen tar ett samordningsansvar för de församlingar som inte finns med i det lokala ekumeniska rådet. Vidare finns önskan om regionala träffar och då har flera samfund ingen egen regional struktur. I sådana fall, kan det vara länsstyrelsen som kallar till möten. Där kan SST också hjälpa till med adresser till församlingar.

Fördelar och nackdelar

På en del platser finns ett etablerat samarbete med Svenska kyrkan i POSOM-arbetet. Men kommunen och ibland länsstyrelsen kallar till årliga träffar med de övriga trossamfunden för mer allmän information och samtal. Kommunens eller länsstyrelsens krishanteringsråd kan då vara inbjudare och perspektivet är bredare än det renodlade kristödsperspektivet. Syftet kan vara att utbilda personer i trossamfunden i hur krishanteringssystemet är uppbyggt. Vidare vill samhället knyta till sig kompetens kring organisation av sorgemanifestationer i en drabbad bygd. Kunskap kring begravnings seder är ett annat viktigt område.

Det är viktigt att kommun och länsstyrelse för eget behov sammankallar. Ofta har de ekumeniska råden och pastorer och präster samverkan och känner varandra, även om det är vanligt att några står utanför denna samverkan. Då är det bra att kommunen ansvarar för att sammankalla hela bredden av samfund.

Det kan finnas en avvaktande hållning bland vissa kristna samfund kring samarbete utöver den kristna kyrkofamiljen. Då kan det vara viktigt att kommun, landsting och länsstyrelse ansvarar för att muslimer, buddhister och judar inkluderas om de är verksamma på orten.

Genvägar

De flesta av de SST-anknutna samfunden har små resurser att samverka med kommunen på dagtid. Man har mycket få anställda och kommunens erfarenhet är ofta att de inte kommer när kommunen kallar. Ibland tolkar kommunen det som ointresse, men det rör sig ofta om resursbrist. Det behövs mer personliga sätt att förmedla inbjudan och en långsiktig strategi för att upparbeta relationer. Det behövs ofta genvägar för att hitta kommunikationsvägar.

I SST och samfundens nätverk finns flera genvägar till viktiga kontakter i krisberedskapen:

Exempel på genvägar:

* Sjukhuskyrkan och dess kontaktnät till religiösa företrädare. Sjukhuskyrkan har ett uppdrag att förmedla kontakter till trostraditioner, som inte finns i deras ordinarie arbetslag. Till exempel Sjukhuskyrkan på Östra sjukhuset i Göteborg har en lista på samfundskontakter som är imponerande och som revideras varje år. Den finns som en länk på sjukhuskyrkans hemsida.

* Koordinatorer för muslimsk andlig vård finns i Stockholm, Örebro och Göteborg. Dessutom finns en sjukhusimam på 25% i Skövde. De har till uppgift att förmedla kontakter till sjukhusen för att underlätta att muslimer ska få andligt stöd. I förteckningen finns uppgifter om trostradition och språkkrets. Vidare kan man förmedla utbildning till personal. Koordinatorerna är anställda på deltid, med ekonomiskt stöd från SST

* Polispräster och -pastorer har utbildats av Rikspolisstyrelsen i samverkan med Svenska kyrkan, Katolska kyrkan och Missionskyrkan. De har bland annat till uppgift att biträda polis vid dödsbud och stödja polismyndighetens personal. Vid stora olyckor kan de få en viktig roll i att förmedla kontakter till lämpliga själavårdare ur olika trostraditioner.

* Flygplatspräster finns på stora flygplatser i Sverige och de har ett internationellt kontaktnät som också är interreligiöst. Flygplatsprästerna har också internationella konferenser, som ger direkta personkontakter på andra flygplatser världen över .

* Studentpräster och -pastorer på universitet och högskolor i Sverige. De har stödverksamhet och kontakter med Studenthälsan. Men de är också erfarna själavårdare i kris. Högskolorna är mycket internationella miljöer med både studenter, lärare och forskare.

* Samfunden har sociala verksamheter som Stadsmissioner, Hela Människan, Diakonicentraler, Räddningsmissionen, Sociala missionen, Franciskushjälpen, Islamic Relief, Fristadsgrupper m.m. Ofta har man i dessa sammanhang kontakter med olika etniska grupper och nyanlända flyktingar. Dessa kontakter kan vara betydelsefulla för att nå in i en stadsdel eller annat sammanhang vid social oro och olyckor.

* Samfundens medlemmar som arbetar på skolor, är politiskt aktiva eller kommunanställda.

* Aktiva samfundsmedlemmar med caféer, restauranger och liknande där de är näbara på dagtid och även sena kvällar.

Vad har vi lärt oss?

Processerna är långsamma när det gäller samverkansformer mellan kommuner och trossamfunden.

Kommunerna är osäkra på hur man vill samverka med trossamfunden. Ibland finns ett självklart förtroende gentemot Svenska kyrkan och samtidigt en tveksamhet om samverkan med flera av de övriga trossamfunden på orten. I denna situation är det viktigt att Svenska kyrkans representanter har ett eukumeniskt sinnelag och är med och bereder mark. Det finns dock en tröghet att inkludera de övriga samfunden i krisberedskapen.

Ibland tvekar kommunens krisberedskapsansvarige av helt andra skäl; på grund av att Svenska kyrkan är den enda som tagit kontakt, avvaktar kommu-

nen, för de kan ju inte favorisera ett samfund. Samtidigt har kommunen ingen plan för hur kontakt ska tas med de andra trossamfunden. Det blir en osäkerhet från kommunen hur man ska hantera religiösa företrädare. Kommunen är sekulär och då råder religionsfrihet, ofta tolkat som ”frihet från religion”. Man glömmer att trossamfunden på orten är en del i det civila samhället och ingår bland de goda krafter man i många andra sammanhang samverkar med.

Längsamheten i processerna beror också på att de SST-anknutna trossamfunden har små resurser och när det kommer till praktisk handling har de ofta svårt att komma loss från arbeten och åtaganden. På ett principiellt plan vill man vara med och ställa upp, men när det blir planering kring upplägg kan man inte skicka någon till mötet. När det sedan händer något allvarligt i närsamhället blir de inte kallade för de finns inte på listan bland dem som övat och är informerade om krisberedskapssystemet.

Det är i denna verklighet både kommunala representanter och trossamfunden bör bli öppna för att tänka i nya banor. Rubriken ”Genvägar” ovan ger uppslag om nya sätt att tänka.

Stort förtroende

Flera av samfundens kontaktpersoner upplever att mötet med samhällets representanter har varit förtroendefullt. Ofta beror det på att kommunen, landstinget eller länsstyrelsen mött någon god representant för trossamfunden eller att man fått hjälp i någon kritisk situation.

I städer med mångkulturell prägel finns ett stort behov av att få råd kring kontakter in i den mångkulturella verkligheten och de olika religiösa samfundena. De olika försöken till religionsdialoggrupper får en viktig funktion i detta sammanhang. Mycket viktigt är också att samfundens representanter på ett enkelt och äkta vis kan förklara varför samspel med kommunen är viktigt för att kommunen ska klara sitt uppdrag att möta sina olika invånare med respekt för olikheter i kulturell bakgrund.

Samverkan

Nationell nivå

Den viktigaste samverkanspartnern för SST är Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). MSB bildades 2009. Samtidigt lades Räddningsverket, Krisberedskapsmyndigheten och Styrelsen för psykologiskt försvar ned. Tre myndigheter med uppgifter i krisberedskap blev således tillsammans en ny myndighet. SST deltog i remissförfarande och förberedelsearbete inför bildandet av den nya myndigheten. Vi försökte förmedla erfarenheter från KBM och ta med positiva erfarenheter in i MSB-uppbyggnaden. Bland annat gav vi råd

kring hur uppbyggnaden av samarbetsformer mellan MSB och trossamfundet kunde utformas. I förutsättningarna för MSB fanns en inriktning att inte inrätta särskilda råd. KBM hade haft ett Trossamfundens krisberedskapsråd där arbetsformerna var reglerade redan i starten för KBM. Nu skulle MSB hitta samrådsformer som var mer behovsstyrda. SST förmedlade sin uppfattning att arbetsformerna borde vara av typen samrådsgrupp där deltagare var representanter för sina kyrkofamiljer. Benämningen borde vara samrådsgrupp för att uttrycka att det var mer stabilt än ett nätverk. Formerna för samrådet skulle vara med inriktning på några fasta möten om året och därutöver mer händelsestyrda träffar och utbildningstillfällen.

MSB:s samrådsgrupp med trossamfundet

Samrådsgruppen fick en intressant start. Gazakriget utbröt i december 2008 och genom muslimerna fick MSB en förfrågan om ett särskilt möte. Detta skulle handla om Mellanösternkonflikten och konsekvenser i form av mot-sättningar muslimer och judar i Sverige. Det fanns tendenser till detta. Ett av problemen just då var att västvärldens journalister inte hade tillträde till Gaza-remsan. Medan många muslimer såg på TV-kanalen Al-Jazeera som rapporterade inifrån Gaza och muslimerna med flera uppfattade att svenska media och nyhetsjournalisterna inte speglade verkligheten inne i Gaza.

MSB gjorde en kraftsamling, trots att myndigheten bara hade funnits några veckor. Generaldirektören Helena Lindberg ledde samlingen och betonade att det handlade om krigets konsekvenser i Sverige och att mötet var en del i MSB:s förebyggande arbete. Dialogen med trossamfundet var en del i myndighetens uppdrag inom arbetsfältet omvärldsorientering. Det blev en mycket intressant samling. Bland annat framkom att de flesta av samfundet hade egna kontakter inne i Gaza. I ett tal på Folk och Försvars konferens några dagar innan vårt möte sammanfattade Helena Lindberg om globaliseringens effekter:

- Konflikter långt borta får konsekvenser här hemma... Kriget på Gazaremsan kan sprida sig till Stockholm, Malmö, Göteborg därför att unga frustrerade män med egna krigsupplevelser kan se närbilder i Al-Jazeera och kanske saknar möjlighet att visa sin sorg och vrede. I Oslo urartade en demonstration på grund av frustrationen. Här i Sverige i har det tack vare brett samarbete med olika frivilligorganisationer än så länge varit relativt lugnt. Nästa vecka samlar vi därför ett antal trossamfund för att diskutera den fortsatta utvecklingen, eftersom oron inte försvinner även om det idag är vapenstillestånd på Gaza.

Gaza-mötet har följts av samrådsmöten kring beskjutningarna av invandrare i Malmö under 2010

I början av november inbjöd MSB trossamfundet till rådslag och dialog om Malmöskjutningarna och oron bland befolkningen i staden. Inbjudna gäster från Malmö berättade om stämningen och hur de var delaktiga i ett förebyg-

gande arbete: Ala Eddin al-Qut, representant för Forum dialog, informerade om samverkan med kommunen i den aktuella situationen. Pastor Sten Högberg, pressansvarig för FIRSIM (Forum för interreligiös samverkan), informerade om interreligiös samverkan. Denna grupp hade samlat en demonstration vid en busshållplats på Nydala torg i Malmö. Där hade flera personer blivit beskjutna. Den judiska representanten hade påtalat behovet av manifestation.

En text ur inbjudan till demonstrationen:

”Vårt enkla budskap är Tolerans och trygghet för alla. Sluta skjuta. Vi representerar olika religiösa traditioner i Malmö och därmed många olika etniciteter. Annorlundaskapet får inte bli en måltavla för hat i vårt samhälle. Vi vill göra detta för att visa solidaritet med dem som känner sig alltmer utsatta av tillsynes slumpvis våld.”

Nästa MSB samling blev redan i december efter självmordsbomben den 11 december 2010

Alla dessa nationella samlingar i MSB:s samrådsgrupp med trossamfunden har kännetecknats av mycket kvalificerad information från MSB och rikspolisstyrelsen, SÄPO med flera. Men även samfunden har på kort varsel gjort sig fria för att delta i MSB:s samrådsgrupp. Ibland har SST fått improvisera och hitta ersättare för att nå god representativitet. Det har varit ett hektiskt arbete för alla parter. Om vi ser på alla dessa tre samlingar så har det varit god representativitet från samfunden. Sammantaget har buddhister, muslimer, judar, kristna (”frikyrkorna”, katolska kyrkan, de ortodoxa kyrkorna, Svenska kyrkan) har alla varit representerade. Dock inte alla vid varje tillfälle.

Mer om MSB: samrådsgrupp med trossamfunden

MSB har nu funnits i två år och är i en intensiv uppbyggnadsfas. Myndigheten har både en operativ uppgift före, under och efter en stor samhällsstörning/ olycka och en samordnande understödjande uppgift som kan handla om myndighetsgemensam information till exempel under svininfluensainsatsen med vaccinationsprogram och kommunikation med allmänheten. Mitt i all uppbyggnadsverksamhet finns också uppgiften att hitta samrådsformer med trossamfunden.

Vi anser inte att MSB riktigt hittat formerna för de reguljära kontakterna med trossamfunden. De tre mycket spännande och aktuella träffarna har visat vilka möjligheter som finns. MSB har verkligen visat vilka kontaktytor mot hela

Coexist-logotypen togs ursprungligen fram till en utställning i Jerusalem 2001

samhället de har. Vi är mycket imponerade bland annat över genomgången på mötet efter "självordsbomben" där trossamfunden fick möta alla parter som operativt och strategiskt arbetar i en stor olycka som succesivt omdefinierades till ett terroråd. Det skapade också ett intresse från deltagarna att lära sig mer om samhällets krishanteringssystem, så att vi kan se var i systemet samfunden länkar in.

MSB har färre tjänstemän med uppgifter i kontakt med trossamfunden än KBM hade. Detta leder till att det blir svårt att få ut kallelser och program till de reguljära samlingarna. Detta går ut över rådet som ett nationellt organ. De som har lång resa till Stockholm behöver veta datum och tider långt före. SST har också tyckt att ingången till MSB via enheten Den enskildes ansvar inte känns naturlig. Denna enhet har till uppgift att arbeta förebyggande och informera allmänhet hur man kan förebygga och skydda sig vid till exempel brand. Där har vi tillsammans med MSB fått förtydliganden att denna MSB-enhet är vägen in till hela MSB och vi har fått hjälp med kontakter till mer operativa enheter på MSB.

Några reguljära träffar har det dock varit. En hade inslag om lägenhetsbranden i Rinkeby norr om Stockholm. SST:s konsulent har också träffat våra kontaktpersoner på MSB regelbundet. Ibland har det varit mer förhandlingsärendeorienterade träffar då vi varit flera från SST och MSB som överlagt. Det har bland annat handlat om hur samverkan ska organiseras och hur SST kan vara rådgivare när det handlar om att hitta rätt kontakter till trossamfunden. Dessutom var vi på MSB och presenterade vår nye chef Åke Göransson.

Socialstyrelsen

Vi har haft kontakt med handläggarna på Socialstyrelsens enhet för krisberedskap. Bland annat medverkade SST:s konsulent på en nationell konferens för krisberedskapshandläggare som Socialstyrelsen och KBM arrangerade och presenterade tankarna bakom den nya tjänsten på SST om trossamfunden och samhällets krisberedskap.

Sista året KBM existerade deltog Gunilla Torstensson från Socialstyrelsen på de kvartalsmöten SST-konsulenterna hade med KBM. Erfarenheterna ute i kommunerna visade så tydligt att trossamfundens lokala roll ofta fanns i kommunernas krisgrupper, de så kallade POSOM-grupperna. Det var Socialstyrelsen och Gunnel Torstensson som i sitt ansvarsområde skrev riktlinjer för socialtjänsten och krisstöd. Bland annat formulerades under denna tid texten om trossamfundens roll som samverkanspart för socialtjänsten i samhällets krisberedskap.

ENAR

”ENAR” var förkortningen på en samverkansgrupp av typen nätverk för de som arbetade nationellt med psyko-socialt stöd i samband med kris och katastrof. Där fanns Röda Korset, Rädda Barnen, Vårsta kris- och katastrofcentrum, Svenska kyrkan, Sveriges Kommuner och Landsting, Socialstyrelsen, försvarsmakten, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen och MSB.

Det var en samling pionjärer för behovet av krisstöd till drabbade, anhöriga och personal. Gruppen hade etablerats 1998 och fått en viktig informell roll och SST-konsulenterna fick kontakt 2006 i starten på tjänsten och fyllde uppgiften att lyfta fram de mångkulturella och religiösa dimensionerna i samband med stora olyckor. Gruppen var i starten präglad av erfarenheterna efter Backabranden 1998 i Göteborg. Denna grupp gav många viktiga personkontakter i starten av SST-tjänsten. Gruppen avsomnade successivt. Det senaste mötet hölls på SST:s kansli 2009. Sedan dess har gruppen inte sammankallats.

Svenska kyrkan

SST -tjänsten har växt fram genom påtryckningar från KBM och TKR, tros-samfundens krisberedskapsråd.

Rådets ekumeniska och interreligiösa bredd borde också få inspirera lokal samordning av krisberedskap, tyckte man i rådet. I detta sammanhang var också Svenska kyrkan en pådrivare. Redan tidigt tog konsulenterna kontakt med Anders Karlberg som då var ansvarig för Svenska kyrkans krisberedskap. Konsulenterna besökte också Svenska kyrkans kunskapscentrum för Kris och Katastrof på Vårsta diakonigård i Härnösand. Kontakterna har varit regelbundna.

Konsulenterna har också varit inbjudna till de årliga samlingarna med stift-handläggarna som ansvarar för krisberedskap och ibland ”proklamerat” att den mångkulturella verkligheten måste och avspeglar sig i krisberedskapen. SST har hela tiden blivit orienterat om Svenska kyrkans nya krisberedskapssystem, som numera mer tydligt utgår från ärkebiskopens och generalsekreterarens kansli. Vi har också samordnat oss när det gällt remissvar.

Interreligiös katastrofgrupp

Under 2010 formades en interreligiös nationell katastrofgrupp. Uppgiften är att vid stora nationella olyckor och katastrofer snabbt samla nyckelpersoner i samfundet för att bestämma vilka behov som finns för gemensamma uttalanden, manifestationer och för att gemensamt med MSB stämma av en lägesbild över vad som hänt. Gruppen träffas kortvarigt för att snabbt stämma av aktuella behov. Därefter arbetar var och en med sitt eget samfundets uppgifter i krishanteringen. Gruppen har följande sammansättning: Representanter för Sveriges Kristna Råd (SKR), Sveriges muslimska råd (SMR), Ärkebiskopens kansli i Svenska kyrkan, SST. Vid behov kallas också representant för de judiska och buddhistiska samarbetsråden.

Gruppen ska inte i övrigt ha operativa uppgifter i samband med katastrof. Gruppen har varit inbjuden till SvT för information och idéutbyte. De mediala kontakterna och sorgemanifestationer som ska organiseras på kort varsel var det område vi arbetade med.

Regionalt

SST-konsulten har haft kontakt med Svenska kyrkans stiftsansvariga för krisberedskap och i några fall med dem som sysslat med religionsdialog. Han har också haft länsstyrelsekontakter i Gävleborg och medverkat på samlingar där Länsstyrelsen kallat samman krisberedskapsansvariga i kommunerna. Då har det handlat om länsstyrelsens kontakter med trossamfund och formerna för detta. Det har också handlat om samhällets ”dubbelhet”; trots sekularisering får kyrkorum och religiösa riter stor betydelse när hela lokalsamhällen drabbas av olycka. Vad beror denna dubbelhet? Vidare har det handlat om hur landsting och kommun ska förhålla sig öppna inför att Sverige har många religiösa uttrycksformer.

Länsstyrelsen i Västerbottens län och Stockholms län har SST fått kontakt med senaste året och där finns möjligheter till framtida samarbete. I några fall under åren har länsstyrelserna samlat trossamfunden till informationsträffar.

SST-konsulten: Arbetsformer som fungerat

Skapa mötesplats trossamfund och kommunal krisberedskap

Konsulten har sammanfört ordföranden i ekumeniska råd och någon lämplig kontraktsprost i Svenska kyrkan med kommunal representant för krisberedskapsorganisationen.

Vi har frågat hur kommunen tänker om samverkan med trossamfunden. Hur är det i det lokala krishanteringsrådet och i kommunens krisgrupp (ofta kallad POSOM)? Hur tänker kommunen om kontakter med andra religioner som är företrädare på orten? Finns det erfarenheter av samverkan?

Vi har informerat: Försökt förklara vilka resurser och erfarenheter som tillförs genom samverkan. Visat informationsmaterial om trossamfundens roll producerat av MSB som stöd för argumentering. (Använd www.msb.se, filiken Kunskapsbank och leta). Socialstyrelsen skriver i Vägledning till socialtjänsten om trossamfunden som samverkanspart. Se litteratur förteckning.

Detta är steg ett, sen kanske man går vidare genom kontakter med samfund som inte är med i ekumeniska rådet och muslimska, buddhistiska och judiska representanter där de är representerade lokalt.

Rundtur till kyrkor, moskéer, synagogor, buddhistiska tempel...

Ordnat studieresa till "heliga rum" i den egna kommunen. Visat lokaler, gudstjänstrum. Träffat präster, imamer, rabbiner, styrelseledamöter och aktiva församlingsmedlemmar. Givetvis blir det mycket olika vilka representanter man möter beroende på de lokala förhållandena. Deltagare kan vara krisberedskapsansvarig och Posom-ansvarig, socialjoursrepresentanter och några från samfunden som är aktiva i krisberedskapen.

Fallstudium

Besök på orter med erfarenheter av stora olyckor där samfunden haft en roll i stödet. Bussolyckan mellan Östhammar och Uppsala 2008 där sex personer omkom och många skadades är ett sådant exempel. Uppsamplingsplatsen blev i ett församlingshem nära olycksplatsen, samfundsrepresentanter fanns med i krisstödet. En av de omkomna var shia-muslim.

Branden i Rinkeby 2009 med en begravning där 2 000 personer deltog och många representanter från riksdag, polismyndighet etc. Ett intressant samspel mellan kommunens räddningstjänst, krisgruppen och Islamiska förbundet.

Årsdagar efter tragiska händelser är också ett uppslag för fallstudier. Då har aktörerna ett långt perspektiv på erfarenheten. Exempel på sådana besök:

Göteborg på 10-årsdagen efter diskoteksbranden i Makedonska föreningens lokaler 1998.

Jönköping 15 år efter fartyget Estonias haveri då bland många omkomna fanns en bibelskoleklass ifrån pingstförsamlingen.

Framtida arbete, att fortsätta utveckla

Spräng inte Sverige. Håll ihop – Om religion som integrerande kraft.

I en demonstration efter självmordsbomben i Stockholm den 11 december 2010 formulerades en paroll: Spräng inte Sverige. Håll ihop. Under de senaste åren har en trend där religionens ökande synlighet i samhälle och på internet diskuterats och en dimension om religion som integrerande, sammanhållande kraft kommit till uttryck. Denna dimension har tidigare ofta varit bortglömd.

Sekularismens förpassande av religion till den privata sfären och dess rädsla för religion på samhällelig nivå har varit förhärskande. Ofta målas bilden upp av religion som trångsynt och farligt splittrande. Den smärtsamma politiska verkligheten med terror och krig i religionens namn har inte gjort det bättre. Men mitt i denna komplexa värld växer en dimension av samverkan mellan det offentliga och trossamfund för att hålla ihop ett mångkulturellt lokalsamhälle.

Praktisk religionsdialog har blivit en kraft i motståndet mot polarisering, rasism och mot utpekande av syndabockar. Flera gemensamma manifestatio-

ner och uttalanden under senare år har markerat att vi inte ska låta enskilda terrordåd i religionens namn sprida hat mot hela grupper av kristna, judar eller muslimer i Sverige. Trossamfunden måste vara förberedda och vana att uttrycka sig, så att de mitt i krisens kaos ändå kan kommunicera med media så att budskapet når fram. Det är också viktigt att ibland framträda gemensamt när det är hatstämningar i ett samhälle. Man kan bara tänka vilken polarisering det kunde blivit om självmordsbombaren ”i islams namn” sprängt sin bomb på en gata nära ett stort varuhus. En ökad lyhördhet och kunskap kring hur våldsbejakande extremism växer fram i religionens namn och kanske i utkanten av samfundens egna sammanhang eller i dessas närhet är viktig.

MSB:s samrådsgrupp med trossamfunden lyfte fram de organiserade trossamfunden som en väg att nå in i stadsdelar med information och kanske hitta förmedlare av informationen som har förtroende och legitimitet i den egna gruppen.

Att samfunden tillsammans har ett oerhört stort internationellt nätverk blev mycket tydligt vid träffen om situationen inne i Gaza under kriget december 2008.

Globaliseringen innebär att kriser och krig i världen får konsekvenser i min egen stadsdel. Samfunden kan vara med och bidra till skapandet av dialogplatser, så att inte konflikterna blir oförfonliga i de nära stadsdelarna.

Ord som social oro och förtroendekris har blivit ett område även för krisberedskap

SST kan förmedla samfundens gemensamma kunskap om sorgemanifestationer, sorg gudstjänster, interreligiösa manifestationer till kommun, landsting och stat. Många grannliga avvägningar ska göras inför medverkan.

Studiematerial om samverkan krisberedskap – trossamfund i en sekulär stat

Produktion av studiematerial för krisberedskapsansvariga i kommuner, landsting, länsstyrelse och stat om de principiella grunderna för samverkan med trossamfund. Vad betyder det att staten är sekulär? Hur ska det tolkas i praktisk samverkan? SST har en kunskap och erfarenhet kring stat och samverkan med trossamfund. Denna erfarenhetskunskap kan ge infallsvinklar till principiella överväganden om samverkan med trossamfunden. Detta kan exemplifieras på krisberedskapsområdet. Det handlar om hur man tolkar religionsfrihet. Det kan också handla om det komplexa och motsägelsefulla med religionens ökade synlighet parallellt med sekularisering, som innebär att färre deltar i de organiserade samfundens verksamhet. Dessutom är vår samlade erfarenhet att i samband med kriser och samhällsstörningar uppskattar en bred allmänhet samfundens insatser till tröst och medmänskligt stöd. Religionssociologer har beskrivit

en tendens som innebär att tron finns utan att vara klart formulerad men att många känner en tillhörighet som beskrivs som "Believing but not belonging".

Slutord

"Trossamfundet erbjuder värdefulla mötesplatser där människor kan få ge uttryck för andliga och existentiella behov och frågeställningar" (ur Budgetpropositionen 2010/11, s 134).

Även formella texter som denna kan ha substans och tyngd. Texten talar om att samfundens samlade flertusenåriga texter och traditioner kan få vara människor och samhällen till tröst, när tillvarons grunder sviktar för individer, samhällen och nationer.

"Det gäller att göra sig en bild av livet. Det livet vi älskar, det outgrundliga, skrämmande och fasansfulla, men dock underbara. Och det är det livet vi söker"
(Bror Hjorth, bildkonstnär)

Bilaga:

Sammanställning av krishändelser under 20 år

Ur Kris och lärdom: Örebro universitet

- Mordet på Olof Palme 1986
- Haveriet i kärnkraftverket Tjernobyl 1986
- Tågkollision i Lerum 1987
- Branden på färjan Scandinavian Star 1990
- Ett SAS-plans nödlandning i Gottröra 1991
- Industriexplosion/brand i Karlskoga 1992
- Spårvagnsolycka i Göteborg 1992
- Skogsbrand Gotland juli 1992
- Flyktingmottagning Gotland 1992/93
- JAS störtade i Stockholm 1993
- Estonias haveri 1994
- Snöoväder i Västsverige 1995
- Översvämningar i främst norra Sverige 1995
- Tågolycka med ammoniaklast i Kävlunge 1996
- Lerskred Vagnhärad 1997
- Tågurspårning Kålarne 1997
- Kårhusbrand i Borås 1998
- Tågcrock med kemiskt läckage 1998
- Skogsbrand Tyresta/Stockholm 1998
- Diskoteksbranden i Göteborg 1998
- Snökaos i Gävle 1998
- Storm i Sydsverige med stora elnätsskador 1999
- Översvämning i Arvika/Glafsfjorden 2000
- Tågolycka med farligt gods i Borlänge 2000
- Göteborgskravallerna 2001
- Översvämningar i Mellannorrland 2001
- Bussolycka (sex omkomna) Indal/ Sundsvall 2001
- Mjältbrandsbrevet 2001
- Telebortfall i Uppsala 2002
- Bussolycka i norra Västmanland (sex omkomna)
- Mordet på Anna Lindh 2003
- Översvämningar i Småland 2004
- Tsunamin i Asien 2004/05
- Januaristormen Gudrun och skogsfallningarna 2005
- Kemiskt utsläpp i Helsingborg 2005
- Bussolycka, nio omkomna, Arboga 2006
- Väg- och järnvägsskred E6 Bohuslän 2006
- Ny januaristorm över Syd- och Västsverige 2007

Bilaga:

Från webbplatsen för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

(<http://www.msb.se/sv/Forebyggande/Sakerhet-hem--fritid/Frivilligorganisationer--trossamfund/Samverkan-ideella-organisationer/>)

I dagens mångkulturella samhälle har många trossamfunds församlingar en viktig roll när en kris eller katastrof har inträffat.

Samfunden har värdefulla kunskaper och resurser att bidra med, och framför allt har de en utvecklad förmåga att stödja människor i kris genom samtal och medmänsklighet.

Det är viktigt att drabbade och anhöriga kan få någon att prata med som både förstår sorgen, trosuppfattningen, språket och den egna kulturen.

Gudstjänster, ritualer och ceremonier kan ofta vara viktiga när den drabbade ska bearbeta sina traumatiska upplevelser. Rent praktiskt kan samfundens lokaler vara lämpliga samlingsplatser för de drabbade, där de även kan få mat och värme. Det kan även vara ett bra tillfälle att förmedla korrekt information om händelsen och dess konsekvenser.

Representanter från trossamfunden medverkar ofta i olika krisgrupper som kommunen och sjukvården ansvarar för.

MSB:s samverkan med trossamfunden

MSB samverkar med trossamfunden i Sverige på nationell nivå för att utbyta information och erfarenheter i krisberedskapsfrågor.

MSB samverkar också med Nämnden för statligt stöd till trossamfund, SST, för att kommuner, landsting och myndigheter ska uppmärksamma och ta vara på trossamfundens kunskaper och förmågor.

Bilaga:

Från webbplatsen www.krisinformation.se

Trossamfundens insatser vid kriser

Diskoteksbranden i Göteborg 1998, då många ungdomar förolyckades, är en av många svåra händelser där trossamfunden har haft en avgörande betydelse för krishanteringen. Trossamfunden - oavsett religion eller inriktning - har en stor betydelse för samhället när det inträffar kriser. Deras erfarenhet att samla människor vid svåra stunder visar sig ha en avgörande betydelse även i vårt sekulariserade samhälle.

Den 1 januari 2000 skiljdes svenska kyrkan från staten. Sverige har också, främst genom invandring, fått en rad nya kyrkor och trosinriktningar. Men detta har inte minskat trossamfundens betydelse för hanteringen av svåra hän-

delser. Snarare tvärtom. Trossamfund har en unik erfarenhet av att hjälpa folk i kris.

Den här rapporten går igenom trossamfundens insatser och stora betydelse vid ett antal händelser, bland annat:

- Diskoteksbranden i Göteborg 1998.
- Bussolyckan i Måbödalen i Norge 1988.
- Skottdramat i Falun 1994.
- Estoniakatastrofen 1994.
- Branden på Scandinavian Star 1990.

Samtliga dessa händelser skapade, hos många människor, starka känslor: av saknad och sorg till exempel. Här får vi veta vad trossamfundens insatser betydde för en rad drabbade och anhöriga.

Vill du läsa mer än du ladda ner Krisberedskapsmyndighetens utbildningsserie 2004:1 i PDF-format:

Trossamfundens medverkan i krishantering (finns alltså för nedladdning på www.krisinformation.se, sök på "trossamfund")

Litteratur och webblista:

Svenska kyrkans "Krispärm". Handbok i krisberedskap. Finns också som pdf-fil på www.svenskakyrkan.se

KBM:s utbildningsserie 2004:1 Trossamfundens medverkan i krishantering. (Denna skrift kommer att bearbetas av MSB under 2011)

Örebro Universitet: Kris och lärdom - kriskommunikation från Tjernobyli till Tsunamin: Lars Åke Larsson

Krisberedskap inom ramen för socialtjänstens område: vägledning för planering. Socialstyrelsen 2009-126-118. Finns som pdf-fil, sidan 100 om trossamfund. Se också ett intressant kapitel med erfarenheter från inträffade händelser

Kunskapscenter för kris och katastrofpsykiatri. www.katastrofpsykiatri.uu.se

CeFAM Stockholms läns landsting. Centrum för allmänmedicin / katastrofpsykologiskt kunskapscenter Bland annat en rapport: Nådde hjälpen fram. www.cefam.se

Hoppet bortom Estonia: författare Mikael Kindbom, Förlag Marcus (finns på antikvariat)

Interreligiös dialog: Projektrapport av Marika Palmdahl 2010, Svenska kyrkan, Göteborgs stift

TENTS: The european network for traumatic stress, www.tentsprojekt.eu - pdf som formulerar en europeisk sammanfattning av insatser som är evidensbaserade krisinsatser. Finns på svenska.

Lokala insatser mot våldsbejakande politisk extremism, www.skl.se – Sveriges kommuner och landsting.

Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige. www.sakerhetspolisen.se

Vårsta diakonigård erbjuder kurser i krisstöd, www.varsta.se/kriscentrum

Krisinformation.se, en samlad portal för myndighetsgemensam information, www.krisinformation.se

Kansli**Postadress (t o m juli 2011)**

172 99 Sundbyberg

Postadress fr o m aug 2011 finns på www.sst.a.se**Besöksadress (t o m juli 2011)**Ekumeniska Centret
Starrbäcksgatan 11
Sundbyberg**Besöksadress (fr o m augusti 2011)**Ekumeniska Centret
Gustavslundsvägen 12
161 57 Bromma
(vid Alviks torg)**Telefon**

08-453 68 70

Fax

08-453 68 29

E-postinfo@sst.a.se**Webbsida**www.sst.a.se**Plusgiro**

95 78 06-3

Organisationsnummer

202100-5141

